

KS. SŁAWOMIR ROPIAK
UWM Olsztyn

TEOLOGICZNA TREŚĆ WIELKOPOSTNYCH PIEŚNI ZASTĘPUJĄCYCH HYMNY W LITURGII GODZIN

Wstęp

W okresie Wielkiego Postu w nieszporach odprawianych wspólnotowo zamiast hymnu można zaśpiewać jedną z dwóch polskich pieśni: *Króla wznoszą się znamiona* lub *Krzyżu święty nade wszystko*¹ Breviarz w języku polskim podaje jednak tylko incypity tych pieśni, dlatego niniejsze badania oparte są na tekstach zamieszczonych w mszale oraz w ogólnopolskim śpiewniku liturgicznym² Treść tych pieśni będzie przebadana pod kątem prawd wiary w nich zawartych. Co stanowi główny temat pieśni? Jakie prawdy pojawiają się najczęściej? Jakie występują prawdy główne, jakie stanowią tło, jakie są oprawą i jakie ujęcia są oryginalne? Wyniki badań umożliwią porównanie ich z wynikami badań nad hymnami Liturgii godzin Okresu Wielkanocnego³ i dadzą odpowiedź na pytanie, jakie zachodzą podobieństwa i różnice w treści teologicznej pieśni w porównaniu z treścią dogmatyczną hymnów brewiarzowych tego okresu. Powyższe zagadnienia są przyczynkiem do cyklu badań nad treścią teologiczną hymnów polskiej Liturgii godzin, a obecne studium historyczno - dogmatyczne dotyczy Misterium Odkupienia.

I. Pieśń *Króla wznoszą się znamiona*

Tekst pieśni *Króla wznoszą się znamiona*, pochodzi z łacińskiego hymnu brewiarzowego *Vexilla regis prodeunt*, którego autorem jest Venantius

¹ LG II, s. 1813.

² MR, s. 144-145; Śpiewnik Liturgiczny, red. naczelny ks. K. Mrowiec, TN KUL Lublin 1998, s. 188-190.

³ Zob. S. Ropiak, *Teologia hymnów polskojęzycznej Liturgii godzin*, t. II., Okres Wielkanocny, Olsztyn 2002.

Fortunatus⁴. Autorem polskiego tłumaczenia jest P. Mańkowski, a melodię opracował A. Odrobina⁵ Główną treścią pieśni na cześć Krzyża Świętego jest prawda o męce i śmierci na nim Chrystusa Pana.

Pierwsza zwrotka ukazuje chwalebny wymiar krzyża.

1. „Króla wznoszą się znamiona,
Tajemnica krzyża błyska;
Na nim życie śmiercią kona,
Lecz z tej śmierci życie tryska”⁶

„Vexilla regis proudeunt,
fulget crucis mysterium,
quo⁷ carne carnis conditor
suspensus est patibulo;”⁸

Nazwanie Chrystusa Pana Królem podkreśla prawdę, że On jest Królem Wszechświata i pośrednio wskazuje na chwalebny charakter Jego Królestwa. Treść dogmatyczna oparta jest w tej zwrotce na antytezach: krzyż – chwała, życie – śmierć, śmierć – życie. Wzniesione „znamiona Króla” jednocześnie wyrażają prawdziwą mękę Chrystusa Pana na krzyżu i ogłaszają Jego zwycięstwo, którego dokonał. Misterium krzyża jest opromienione chwałą, ludzkie cierpienie Króla objawia Jego Bóstwo: „Tajemnica krzyża błyska”

Trzeci wiersz podkreśla fakt cierpienia i śmierci krzyżowej Chrystusa Pana⁹ Zwrot „na nim” wskazuje na krzyż jako narzędzie Odkupienia. Chrystus Pan jest Życiem - występuje tu w kontekście całej zwrotki termin „życie”. Odsyła do słów Chrystusa Pana, który powiedział o sobie, że jest życiem¹⁰, a więc nawiązuje do teologii biblijnej Nowego Testamentu¹¹, oraz pośrednio wskazuje na Chrystusa Pana jako dawcę życia, co odsyła do dogmatu wiary, że Chrystus Pan jest przyczyną sprawczą stworzenia.

Ostatni wiersz ma podwójną warstwę znaczeniową. W pierwszym rzędzie zawiera dogmat o prawdziwej Śmierci i Zmartwychwstaniu Chrystusa Pana, oraz wskazuje, że Jego Śmierć i Zmartwychwstanie ma znaczenie

⁴ Zob. HiBR 96; TDH 101; Hymn ten w nowym tłumaczeniu *Sztandary Króla się wznoszą*, w polskim brewiarzu wykonywany jest w czasie Nieszporów dni Wielkiego Tygodnia, oraz I i II Nieszporów w Święto Podwyższenia Krzyża (14 IX); LG II, 317; LG IV, 1169-1170; LH IV, 1129.

⁵ ŚL nr 147, s. 189-190.

⁶ ŚL nr 147, s. 189; Por. także „Salve, ara, salve, victima, / de passionis gloria, / qua vita mortem pertulit / et morte vitam reddidit!” LH II, 313.

⁷ *quo – patibulo] qua Vita mortem pertulit / et morte vitam reddidit* Ambr., qui vv. sunt seq. str. *Salve, ara; item Brev. Rom., ubi tamen habetur protulit pro reddidit; za: HiBR 96.*

⁸ LH II, 313.

⁹ DH 255; 344; 462.

¹⁰ J 14, 6.

¹¹ Zob. J 1,4; 5,26; 6,33.48; 11,25; 14,8; Dz 17,25.

soteriologiczne, gdyż „z tej śmierci życie tryska” Chrystus Pan jest dawcą życia wiecznego.

Druga zwrotka nawiązuje do opisu Męki Chrystusa Pana z Ewangelii według św. Jana¹².

2. „Poranione ostrzem srogim Włóczni, co Mu bok przeszywa, Aby nas pojednać z Bogiem, Krwią i wodą hojnie spływa” ¹³	„Quo, vulnerátus ínsuper mucróne diro lánceæ, ut nos laváret crimine, manávit unda et sáanguine.” ¹⁴
--	--

Ukazany jest odkupieńczy charakter śmierci Chrystusa Pana, „aby nas pojednać z Bogiem” Występuje tu nawiązanie do teologii biblijnej, wskazującej Jezusa Chrystusa, jako pośrednika, przez którego Bóg pojednał wszystko ze sobą¹⁵

Srogie ostrze włóczni oraz hojność krwi i wody wyrażają prawdziwe cierpienie Chrystusa Pana i Jego całkowite wyniszczenie (kenozę). Krew i woda „hojnie” spływające są znakiem prawdziwej śmierci Chrystusa Pana na Krzyżu. Dotyczy to tajemnicy Odkupienia, które dokonało się poprzez krwawą ofiarę Chrystusa¹⁶ Zaakcentowana została prawda o nadobfitości odkupienia wysłużonego przez Chrystusa Pana i naprowadza na dogmat wiary o powszechności odkupienia.

Chrystus Pan dokonał odkupienia przez przelanie swej Krwi, a woda jest symbolem chrztu świętego¹⁷ W najgłębszej swej warstwie teologicznej „krew i woda” odwołują się do wydarzeń paschalnych Starego Przymierza¹⁸, oraz pouczają, że w Nowym Przymierzu Chrystus Pan dokonał odkupienia ludzi przez przelanie swej Krwi¹⁹

¹² Zob. J 19,34.

¹³ ŚL nr 147, s. 189.

¹⁴ LH II, 313.

¹⁵ Por. Kol 1, 19-20.

¹⁶ Zob. G.L. Müller, *Chrystologia Nauka o Jezusie Chrystusie*. (Traktat V) Podręcznik Teologii Dogmatycznej pod red. W. Beinerta, tłum. W. Szymon OP, Kraków 1998, s. 429.

¹⁷ Jest to również symbol Eucharystii i narodzin Kościoła, lecz o tym w pieśni nie ma; Zob. Pius XII, Encyklika *Mystici Corporis Christi*, Kraków 1944, s. 32-34 nr 27-29; KL 5.

¹⁸ J. Ratzinger, *Obrazy Nadziei wędrówki przez rok kościelny*, przeł. K.Wójtowicz, Poznań 1998, s. 40-46.

¹⁹ Zob. B. Sesboüé, J. Wolinski, *Bóg zbawienia*, t. I., *Historia dogmatów*, pod red. B. Sesboüé, tłum. P. Rak, Kraków 1999, s. 401 - 411.

Trzecia zwrotka nawiązuje do treści Psalmu 96(95),10, będącego w swym rodzaju hymnem ku czci Jahwe – Króla²⁰

3. „Już się spełnia Wieczne Słowo Pieśń co ją Dawid śpiewa Głośną na świat całą mową, Oto Bóg królował z drzewa” ²¹	[9] „Impleta sunt quae concinit David fidei carmine dicendo nationibus: „Regnavit a ligno Deus” ²²
---	--

Stwierdzenie „Już się spełnia wieczne słowo” mówi o wypełnieniu się prorocत्व mesjańskich zapowiedzianych przez króla Dawida²³ Chrystus Pan jako człowiek jest potomkiem Dawidowym²⁴, a więc podkreślona została królewska godność Chrystusa Pana²⁵. Użyte słowo „Bóg” zawiera dogmat wiary o prawdziwym Bóstwie Chrystusa Pana. Literackie określenie „Oto Bóg królował z drzewa” zawiera prawdę o Męce Krzyżowej i ogłasza objęcie władzy przez Chrystusa Pana na krzyżu. W kontekście poprzedniego wersetu, wyrażona jest prawda o Boskiej władzy Chrystusa Pana nad całym światem, co w dalszej konsekwencji wskazuje na dogmat o powszechnym zbawieniu wszystkich ludzi - soteriologia²⁶. „Wieczne słowo” nabiera również głębszej treści teologicznej, bo oznacza nieskończoną władzę Chrystusa Pana jako Króla wszechświata²⁷, oraz wskazuje na Jego przymiot Boski – wiekuistość.

Czwarta zwrotka opisuje szlachetność krzyża.

4. „Drzewo piękne i świetlane, Zdobne w cną purpurę Króla, Z dostojnego pnia wybrane, Święte członki niech otula” ²⁸	„Arbor decóra et fúlgida, ornáta regis púrpura, elécta digno stípíte tam sancta membra tángere!” ²⁹
--	---

W pierwszym wierszu krzyż Chrystusa Pana określony został jako „Drzewo piękne i świetlane”, przez co wyraża wielkość i wspaniałość daru,

²⁰ Por. PSiN II, s. 254-255.

²¹ ŚL nr 147, s. 189; powyższa zwrotka nie ma odpowiednika w porównywanym hymnie znajdującym się w Liturgii godzin.

²² HiBR 96.

²³ W. Borowski, *Psalmy. Komentarz biblijno – ascetyczny*, Kraków 1983, s. 318.

²⁴ Por. Mt 1, 1 - 17; Łk 1, 27. 32; 2, 4 - 5.

²⁵ Zob. H. Langkammer, „Syn Dawida”, w: *U podstaw chrystologii Nowego Testamentu*, Wrocław 1976, s. 104 - 110.

²⁶ Por. KDK 22; Jan Paweł II, Encyklika *Redemptor hominis*, Città del Vaticano 1979, s. 8-9.

²⁷ Mdr 8,1.

²⁸ ŚL nr 147, s. 189.

²⁹ LH II, 313.

jakim jest odkupienie³⁰. Stwierdzenie, że drzewo krzyża wybrane zostało „z dostojnego pnia”, ukazuje wybór krzyża jako narzędzia odkupienia, oraz jednocześnie podkreśla królewską godność i Boski Majestat Chrystusa Pana. Wspomniana purpura jest symbolem miłości Chrystusa Pana i Jego królewskiej godności wypływającej z tajemnicy Odkupienia³¹. Występuje tu poetycka parafraza biblijnego opisu Męki Chrystusa Pana, gdy po ubiczowaniu żołnierze ubrali Chrystusa w płaszcz purpurowy³².

Zwroty „drzewo świetlane” i „święte członki” wyrażają prawdę o Bóstwie Chrystusa Pana, co jest dogmatem wiary, oraz pouczają o świętości Jego ludzkiego ciała.

Piąta zwrotka koncentruje się na wartości cierpienia Chrystusa Pana.

5. „O szczęśliwe, bo ramiony, Dzierżąc, waży Boskie Ciało, Okup świata zawieszony, I łup piekła odebrało” ³³	„Beáta, cuius brácchiis sæcli pepéndit prétium; statéra facta est córporis prædam tulítque tártari.” ³⁴
--	---

„Szczęśliwe” drzewo krzyża, można interpretować zgodnie z pobożnością wczesnochrześcijańską, jako Krzyż Chwały³⁵. To szczęście wypływa z osobistego tryumfu Chrystusa, jak i jego soteriologicznego znaczenia. Krzyż podobny do wagi „ramiony dzierżąc, waży Boskie Ciało”, co symbolizuje sprawiedliwość Bożą. W kontekście całej zwrotki wyrażony jest dogmat o zadośćuczynieniu sprawiedliwości Bożej. Zwrot „Boskie Ciało” zawiera ukryty dogmat o prawdziwym Bóstwie i człowieczeństwie Chrystusa Pana³⁶.

Werset „Okup świata zawieszony” wskazuje na ekwiwalent, który stanowi cenę wykupu jako wartość zastępcza. Chrystus Pan „wydał swe życie na okup za wielu”³⁷. Jego śmierć jest wypłatą okupu, czyli odkupieniem ludzkości³⁸. Zatem wyrażony tu jest dogmat wiary o powszechności odkupienia wszystkich ludzi i całego wszechświata.

³⁰ Por. G.L. Müller, *Chrystologia - Nauka o Jezusie Chrystusie*, jw., s. 429.

³¹ Zob. B. Sesboüé, J. Wolinski, *Bóg zbawienia*, jw., s. 401-411.

³² J 19, 2.

³³ ŚL nr 147, s. 190.

³⁴ LH II, 313.

³⁵ J. A. Jungmann, *Pobożność średniowieczna. Jej powstanie w wyniku sporów Chrystologicznych*, przeł. bp J. Wojtkowski, *Geist und Leben* 41(1968)429-443, s. 1.

³⁶ DH 708=DS 1337=BF VI 54.

³⁷ Mt 20, 28.

³⁸ Por. F. Dziasek, *Jezus Chrystus. Zbawcze misterium, (Traktat soteriologiczny)*, t. II, Poznań 1963, s. 62-63.

Ostatni werset zawiera dogmat wiary, że tryumfujący Chrystus Pan zstąpił do piekieł (*de fide divina catholica definita*)³⁹ Chrystus Pan odniósł zwycięstwo nad piekłem poprzez mękę i śmierć na krzyżu. Jego Odkupienie przyniosło pozytywne skutki dla wszystkich ludzi, bo „łup piekłu odebrało” Pośrednio zawarta jest prawda o istnieniu piekła.

Szósta zwrotka jest prośbą skierowaną do Krzyża Chrystusa Pana.

<p>6. „Krzyżu, bądźże pozdrowiony, O nadziejo Ty jedyna! Dobrym łaski pomnóż plony, Z grzesznych niech się zmyje wina”⁴⁰</p>	<p>„O crux, ave, spes única! hoc passiónis témpore piis adáuge grátiam reisque dele crimina.”⁴¹</p>
---	--

Wezwanie „Krzyżu, bądźże pozdrowiony” zgodne jest z dogmatem wiary o czci należnej krzyżowi Chrystusa Pana⁴². Okrzyk „O nadziejo Ty jedyna!” wyraża chrześcijańską nadzieję, która kieruje się do Chrystusa Pana i Jego zbawczego działania na ziemi⁴³, a prośby w drugiej części zwrotki są wyrazem teologalnej cnoty nadziei na otrzymanie owoców odkupienia, do których należą pomnożenie łaski oraz przebaczenie grzechów⁴⁴. Prośba skierowana do Chrystusa wskazuje na Jego jedyne pośrednictwo, oraz odsyła do dogmatu wiary z traktatu o łasce, że przyczyną sprawczą usprawiedliwienia jest miłosierny Bóg, który darmo zmywa winy⁴⁵

Siódma zwrotka, oprócz uwielbienia Trójcy Świętej, zawiera prośbę o łaskę zbawienia.

<p>7. „Trójco, źródłem, coś żywota, Ciebie świat niech sławi cały, Przez Krzyż święty otwórz wrota Do zwycięstwa i do chwały!”⁴⁶</p>	<p>„Te, fons salútis, Trínitas, colláudet omnis spíritus; quos per crucis mystérium salvas, fove per sæcula. Amen.”⁴⁷</p>
---	--

³⁹ DH 429=DS 801=BF IX 30.

⁴⁰ ŚL nr 147, s. 190.

⁴¹ LH II, 313.

⁴² Dogmat wiary orzeczony na Soborze Nicejskim II (787 r.); DH 302=DS 600=BF VII 637.

⁴³ T. Sikorski, A. Zuberbier, *Nadzieja*, w: A. Zuberbier (red.), *Słownik teologiczny*, t. I., Katowice 1985, s. 337-341.

⁴⁴ Por. W. Granat, *Teologiczna wiara, nadzieja i miłość*, Lublin 1960, s. 355.

⁴⁵ Por. 1Kor 6, 11; DH 799=DS 1528=BF VII 65.

⁴⁶ ŚL nr 147, s. 190.

⁴⁷ LH II, 314.

Wezwanie „Trójco, źródłem, coś żywota” zawiera prawdę o trynitarnym źródle stworzenia oraz łaski odkupieńczej⁴⁸ W dalszym znaczeniu odsyła do traktatu *De Deo Trino* i wskazuje na zdefiniowany dogmat wiary o jedności działania całej Trójcy Świętej w dziele stworzenia i zbawienia⁴⁹ Werset „Ciebie świat niech sławi cały”, poucza o kosmicznym wymiarze odkupienia⁵⁰, oraz odsyła do prawdy, że odkupieni ludzie są podmiotem wysławiającym Trójcę Świętą za dzieło odkupienia. Bogu w Trójcy Jedynemu należne jest uwielbienie zarówno za dzieło stworzenia, jak i odkupienia, co zgodne jest z dogmatem, że Trójcy Świętej należy się najwyższy kult uwielbienia.

Określenie „przez Krzyż święty otwórz wrota” wskazuje na sposób, w jaki Chrystus Pan dokonał odkupienia ludzi, oraz na krzyż jako narzędzie odkupienia. Podkreśla pośrednictwo Chrystusa Pana oraz świętość Krzyża zbrogzonego Najświętszą Krwią Odkupiciela i uświęconego Jego męką i śmiercią. Ponadto zawiera dogmat Trójcy Świętej, wyraża udział całej Trójcy Świętej w dziele odkupienia i naprowadza na dogmat o wspólnym działaniu Trójcy Świętej na zewnątrz⁵¹

Występuje tryumfalny charakter odkupienia. Zbawienie ukazane jest jako wejście odkupionych „do zwycięstwa i do chwały”

Dokonując podsumowania teologicznej treści pieśni Króla wnoszą się znamiona należy stwierdzić, że jest to literackie tłumaczenie soteriologicznego hymnu na cześć Krzyża Świętego. Pieśń skierowana jest ostatecznie do Trójcy Świętej, której należne jest uwielbienie i wdzięczność całego świata. Zdecydowanie dominują w niej treści dotyczące Odkupienia. Na krzyżu dokonało się całkowite wyniszczenie Jezusa Chrystusa i dokonał się Jego osobisty tryumf. Misterium krzyża opromienione zostało chwałą. Chrystus Pan poniósł prawdziwą mękę i śmierć na krzyżu, odniósł zwycięstwo nad piekłem i objął władzę.

Chrystus Pan, umęczony na krzyżu, czczony jest jako Król, potomek Dawida, który sprawuje Boską władzę nad całym światem. Chrystus Pan posiada królewską godność i Boski Majestat. Jego królestwo ma charakter chwalebny. Krew i woda „hoinje” spływające są znakiem prawdziwej śmierci Chrystusa Pana. Purpura Krwi jest symbolem miłości Chrystusa Pana i Jego królewskiej godności wy wpływającej z tajemnicy Odkupienia.

⁴⁸ Por. G. Kraus, *Nauka o łasce zbawienie jako łaska*, (Traktat IX), *Podręcznik Teologii Dogmatycznej* pod red. W. Beinerta, tłum. W. Szymon, Kraków 1999, s. 203-204.

⁴⁹ Zob. J.D. Szczurek, *Trójjedyny. Traktat o Bogu w Trójcy Świętej Jedynym*, Kraków 1999, s. 222-223.

⁵⁰ Por. R. Rogowski, *Światłość i tajemnica*, Katowice 1986, s. 330.

⁵¹ DH 254, 428, 703, 704.

Krzyż ukazany jest jako narzędzie Odkupienia. Śmierć Chrystusa Pana na nim jest źródłem nowego życia i posiada charakter odkupieńczy. Jezus Chrystus zadośćuczynił sprawiedliwości Bożej. Jego umęczone Boskie Ciało i Krew stanowią cenę wykupu jako wartość zastępczą za grzeszników. Dzięki Męce Krzyżowej Odkupienie jest wielkim i wspaniałym darem.

Krzyż Chrystusa Pana napełnia nadzieją na usprawiedliwienie i pomnożenie łaski. Zbawienie rozumiane jest jako uniknięcie piekła oraz wejście odkupionych do ostatecznego zwycięstwa, do chwały i życia wiecznego.

2. Pieśń Krzyżu święty nade wszystko

Pieśń Krzyżu święty nade wszystko pochodzi z XVI wieku i jest polskim tłumaczeniem hymnu *Crux fidelis inter omnes* ułożonego przez Venantiusa Fortunatusa w VI wieku⁵². W całości hymn odmawiany jest jako *En acétum, fel, arúndo* podczas Jutrzní dni Wielkiego Tygodnia⁵³. W przedsoborowej, rzymskiej liturgii Wielkiego Piątku, fragmenty tego hymnu były wykonywane naprzemiennie z kolejnymi zwrotkami hymnu *Pange língua glóriosi po Improperiach* podczas obrzędu adoracji Krzyża⁵⁴.

W polskiej tradycji Rytuál Piotrkowski wspomina o procesji z krzyżem po trzecim obnażeniu a przed adoracją. W czasie tej procesji zazwyczaj śpiewano Krzyżu święty nade wszystko⁵⁵. Omawiany przez nas tekst pieśni zawarty został w Mszałe Rzymskim dla diecezji polskich⁵⁶. Podaje go również Śpiewnik Liturgiczny (tylko pierwszych 6 zwrotek), przejmując melodię ze śpiewnika Mioduszewskiego 1838⁵⁷.

⁵² Zob. Rkps Biblioteki Kórnickiej nr 44, k. 128-130v. Poprzednie wydanie: M. Bobowski: PPK, s. 312-316; za: Polskie pieśni pasyjne. Średniowiecze i wiek XVI, t. I, Teksty i komentarze, pod red. J. Nowak – Dłużewski, Warszawa 1977, s. 157-158.

⁵³ Por. Hymn HiBR 98; TDH 103; LH II, 315; oraz polskie tłumaczenie *Oto znaki Bożej męki*, w: LG II, 319.

⁵⁴ Zob. *Missale Romanum ex decreto Sacrosancti Concilii Tridentini Restitutum, Summorum Pontificum cura recognitum*, Editio typica, Typis poliglottis Vaticanis 1962, s. 178.

⁵⁵ Zob. Kancjonał kościelny z uwzględnieniem rytuału polskiego na podstawie *Cantionale Ecclesiasticum* Ks. Dr W. Gieburowskiego, opr. Ks. G. Mizgalski, cz. III., Poznań – Warszawa – Lublin 1954², s. 569.

⁵⁶ MR, s. 144-145.

⁵⁷ ŚL nr 146, s. 188-189.

Pierwsza zwrotka jest pochwałą Krzyża Pańskiego.

„1. Krzyżu święty, nade wszystko Drzewo przenajszlachetniejsze. W żadnym lesie, takie nie jest, Jedno na którym sam Bóg jest. Słodkie drzewo, słodkie gwoździe, Rozkoszny owoc nosiło” ⁵⁸	„Cruz fidelis, inter omnes Arbor una nóbilis! Nulla talem silva profert, Flore, fronde, germine. Dulce lignum, dulci clavo, Dulce pondus sústinens!” ⁵⁹
---	---

Cała zwrotka jest kontemplacją Krzyża, co zgodne jest z dogmatem wiary o czci należnej krzyżowi Chrystusa Pana. Podkreślona jest świętość Krzyża „nade wszystko” Zwrot ten odsyła do poglądu św. Tomasza z Akwinu wyrażonego w Komentarzu do Sentencji Piotra Lombarda, że krzyż kalwaryjski zasługuje na kult naddulii z racji jego łączności z naturą ludzką Chrystusa⁶⁰. Jednocześnie zawarta jest tu prawda o świętości Chrystusa Pana - przymiot Boga⁶¹ Stwierdzenie, że na drzewie krzyża „sam Bóg jest” wyraża dogmat wiary o prawdziwym Bóstwie Chrystusa Pana. W całym kontekście zwrotki wyraźnie ukazane jest nauczanie św. Tomasza z Akwinu, że krzyżowi kalwaryjskiemu należy się najwyższy kult uwielbienia (kult latrii) z racji jego łączności z naturą ludzką i osobą boską Jezusa Chrystusa⁶² Ponadto stwierdzenie o krzyżu „w żadnym lesie, takie nie jest, jedno na którym sam Bóg jest”, wyraża prawdę, że krzyż stał się narzędziem zbawczym dzięki cierpieniu i śmierci Chrystusa Pana na nim, oraz pośrednio ukazuje wybór krzyża jako narzędzia odkupienia.

Gwoździe wymienione obok drzewa odsyłają do tajemnicy Odkupienia i ukazują fakt cierpienia i śmierci krzyżowej Chrystusa Pana. Podkreślenie słodyczy zarówno drzewa krzyża jak i narzędzi męki, wskazuje na motyw miłości. Jako dalszy wniosek wyraża prawdę wiary, że Chrystus Pan z miłości do Ojca i ludzi podjął mękę i śmierć krzyżową. Jednocześnie hymn wzbudza w śpiewających nadprzyrodzoną miłość, która wyraża się również w uczuciowych aktach miłości ku cierpiącemu Chrystusowi Panu⁶³

„Rozkoszny owoc” nawiązuje do opisu z Księgi Rodzaju, gdy Ewa zerwała owoc z drzewa zakazanego⁶⁴ i zawiera ukryty dogmat wiary

⁵⁸ MR, s. 144; ŚL nr 146, s. 188.

⁵⁹ LH II, 315.

⁶⁰ Zob. III Sent., dist. 9, q. 2, a. 2, ql. 4; za: R. Kostecki, Świętość Chrystusa Głowy Ciała Mistycznego, Poznań 1952, s. 273.

⁶¹ MST, s. 458 - 459.

⁶² Zob. Caietanus, Commentaria in III, q. 25, a. 4; Salm. De Incarnatione, disp. 38, dub. 2, n. 19; za: R. Kostecki, Świętość Chrystusa Głowy Ciała Mistycznego, jw., s. 273

⁶³ Por. W. Granat, Teologiczna wiara, nadzieja i miłość, jw., s. 383.

⁶⁴ Rdz 3,6.

o grzechu pierwotnym. Porównanie Chrystusa Pana do „rozkosznego owocu” wiszącego na krzyżu poucza, że Chrystus Pan jest Odkupicielem grzechu pierwotnego, oraz w dalszym znaczeniu wskazuje na główny i ostateczny przedmiot chrześcijańskiej nadziei, którym jest sam Bóg jako szczęście wieczne człowieka⁶⁵

Druga zwrotka jest kontynuacją czci oddawanej Krzyżowi.

<p>2. „Skoń gałązki, drzewo święte, Ulży członkom tak rozpiętym, Odmień teraz oną srogość, Którąś miało z urodzenia, Spuść lekkuchno i cichuchno Ciało Króla niebieskiego”⁶⁶</p>	<p>„Flecte ramos, arbor alta, tensa laxa víscera, et rigor lentéscat ille quem dedit natívitás, ut supérni membra regis miti tendas stípíte.”⁶⁷</p>
---	--

Porównanie ramion krzyża do gałęzi drzewa naprowadza na teologię biblijną⁶⁸ Na drzewie rajskim śmierć wzięta początek, na drzewie krzyża dokonało się nasze odkupienie. Nazwanie krzyża Pańskiego drzewem świętym zawiera prawdę, że krzyż jest święty z racji jego łączności z męką świętej osoby Jezusa Chrystusa. Członki napięte Zbawcy i twardy pień krzyża ukazują rzeczywisty fakt cierpienia i śmierci krzyżowej Chrystusa Pana. Wspomnienie udreżonego ciała Zbawcy wyraża prawdę o ludzkiej naturze Syna Bożego, który ze względu na odkupieńczy cel przyjął ciało zdolne do znoszenia bólu i utrapień fizycznych⁶⁹ Podkreślona „srogość” drzewa eksponuje fizyczny element cierpienia Chrystusa Pana.

Prośba skierowana do krzyża: „spuść lekkuchno i cichuchno Ciało” jest wyrazem tkliwej miłości do Zbawiciela, oraz odsyła nas do ewangelicznego opisu pogrzebu Chrystusa Pana, gdy najwierniejsi uczniowie zdjęli z krzyża Jego umęczone Ciało⁷⁰

Tytuł „Król niebieski”, ukazuje Mękę Pańską w perspektywie tryumfalnej fazy odkupienia, podkreśla prawdę, że Jezus Chrystus jest Królem, oraz zawiera w sobie dogmat o prawdziwym Bóstwie Chrystusa Pana.

⁶⁵ Por. A. Valentini, *Z Maryją życie chrześcijańskie*, Warszawa 1989, s. 44 - 49.

⁶⁶ MR, s. 144; ŚL nr 146, s. 188.

⁶⁷ LH II, 315.

⁶⁸ Zob. Rz 5,12-21; 1 Kor 15,22; Ap 22,2. 8.

⁶⁹ Por. DH 54; 86.

⁷⁰ Zob. Mt 27,57-60; Mk 15,44-46; Łk 23,52-53; J 19,38-41.

Trzecia zwrotka uwypatnia wynagradzającą godność Krzyża Pańskiego.

3. „Tyś samo było dostojne
Nosić światowe zbawienie,
Przez cię przewóz jest naprawion
Światu, który był zagubion,
Który święta Krew połała,
Co z Baranka wypływała”⁷¹.

„Sola digna tu fuisti
ferre sæcli prætium,
atque portum præparare
nauta mundo naufrago,
quem sacer cruor perúnxit
fusus Agni córpore.”⁷²

Stwierdzenie o krzyżu „Tyś samo było dostojne nosić światowe zbawienie” w odniesieniu do całej zwrotki wskazuje na prawdę, że tylko Chrystus Pan mógł dokonać odkupienia i uświęcenia ludzi oraz na powszechną opinię teologów, że sposób wybawienia rodzaju ludzkiego przez Chrystusa mógł być różnorodny, jednak w rzeczywistości wybrana została śmierć na krzyżu⁷³. Zbawienie obejmuje „świat”, a więc jest uniwersalne i powszechne. Cierpienie Chrystusa na krzyżu przyniosło zbawcze skutki i posiada charakter naprawy zerwanej więzi z Bogiem i zepsutego świata: „przez cię przewóz jest naprawion światu, który był zagubion” Werset ten naprowadza na słowa Chrystusa Pana, który powiedział o sobie, że Syn Człowieczy „przyszedł szukać i zbawić to, co zginęło”⁷⁴.

Wyjątkowa godność krzyża wypływa z faktu uświęcenia go przez Odkupiciela. Podkreślona została uświęcająca funkcja Krwi Pańskiej, na co wskazuje teologia biblijna Listu do Hebrajczyków. Również nazwanie Zbawcy Barankiem odsyła do biblijnej teologii paschalnej i jest kontynuacją myśli o obiektywnym odkupieniu dokonany przez Chrystusa Pana⁷⁵.

Czwarta zwrotka nawiązuje do okoliczności narodzin i śmierci Chrystusa Pana⁷⁶.

„4. W jasełkach leżąc gdy płakał,
Już tam był wszystko oglądał,
Iż tak haniebnie umrzeć miał,
Gdy wszystkim świat odkupić chciał.
W on czas między zwierzętami,
A teraz między łotrami”⁷⁷

⁷¹ MR, s. 144; ŚL nr 146, s. 188.

⁷² LH II, 316.

⁷³ Por. EP. 124; 961; 2188.

⁷⁴ Łk 19, 10; por. Ez 34, 16; J 3, 17.

⁷⁵ Zob. Hbr 9, 11-15; W. Pietkun, Dogmatyka katolicka, Warszawa 1954, s. 180.

⁷⁶ W Liturgii godzin hymn *Oto znaki Bożej męki* kończy doksologia. Uwielbienie Trójcy Przenajświętszej jest takie samo jak w zakończeniu hymnu: *Sław, języku, bój chwalebny*; por. LG II, 319, 320; LH II, 315, 316.

⁷⁷ MR, s. 144; ŚL nr 146, s. 189.

Treść całej zwrotki stanowi syntezę dwóch obrazów ewangelicznych, dotyczących narodzin i śmierci Jezusa Chrystusa⁷⁸ Dziecię leżące w „jasełkach” wskazuje na dogmat wiary o prawdziwym człowieczeństwie Chrystusa Pana⁷⁹ Płacz dziecięcia potwierdza prawdę o cierpieliwej ludzkiej naturze Jezusa Chrystusa, co zgodne jest z dogmatem wiary, że Chrystus Pan posiadał naturę ludzką zdolną do doznawania uczuć i odczuwania bólu⁸⁰ Wspomnienie przy Dzieciątku Jezus o śmierci krzyżowej włączyło dzieło Wcielenia w tajemnicę Odkupienia, gdzie „jasełka” i „haniebna” śmierć należą tak do siebie, jak założenie i cel⁸¹ Stwierdzenie, że Jezus „umrzeć miał, gdy wszystkim świat odkupić chciał” wyraża prawdę o śmierci Chrystusa będącej odkupieniem ludzkości⁸², o powszechności Odkupienia, oraz poucza o dobrowolności dzieła odkupienia.

Zdanie twierdzące, że Dziecię Jezus leżąc w żłóbku „już tam był wszystko oglądał, iż tak haniebnie umrzeć miał” jest zgodne z powszechną nauką Kościoła, że Chrystus Pan posiadał wiedzę bezwzględnie wlaną, która dotyczyła spraw tak nadprzyrodzonych, jak i naturalnych, oraz z wypowiedzią św. Piusa X potępiającego poddawanie w wątpliwość prawdy, że Chrystus Pan zawsze posiadał świadomość swojej godności Mesjańskiej⁸³ Ponadto wskazuje na cel Wcielenia, jakim jest Odkupienie⁸⁴, oraz ilustruje ogólną i obowiązującą naukę katolicką, że wcielenie i śmierć Syna Bożego w ludzkiej naturze odpowiadają przymiotom Bożym i ludzkiej naturze⁸⁵

Obecność zwierząt przy narodzinach Chrystusa Pana i otoczenie łotrów przy Jego śmierci eksponują prawdę o ludzkiej egzystencji Jezusa, oraz Jego uniżeniu dokonującym się już we Wcieleniu⁸⁶, a dopełnionym w całkowitej kenozie na Krzyżu⁸⁷ Ponadto ukazują jako wydarzenia historyczne zarówno narodziny Jezusa Chrystusa jak i Jego śmierć krzyżową. W powyższej zwrotce bardzo wyraźnie występuje prawda wiary zawarta w Składzie Apostolskim o prawdziwej śmierci Chrystusa Pana⁸⁸

⁷⁸ Łk 2, 7; 23, 33; por. Mt 27, 38; Mk 15, 27-28; J 19, 18.

⁷⁹ Por. F. Dziasek, Jezus Chrystus. Boski Posłaniec, (Traktat chrystologiczny), t. I, Poznań 1963, s. 18.

⁸⁰ Tamże, s. 203.

⁸¹ W. Kalinowski, J. Rychlicki, Dogmatyka katolicka, Poznań – Kraków 1949^d, s. 94.

⁸² Por. F. Dziasek, Jezus Chrystus. Zbawcze misterium, jw., s. 62-63.

⁸³ DH 2035=DS 3436=BF VI 63.

⁸⁴ Zob. Ps 40(39), 7-8; J 6, 38; Hbr 10, 5-10.

⁸⁵ Por. W. Granat, Chrystus Odkupiciel, jw. s. 25.

⁸⁶ Por. KKK 272; 520.

⁸⁷ Flp 2, 8.

⁸⁸ DH 6=DS 30=BF IX 4.

Piąta zwrotka wychwala przeogromną i miłość Odkupiciela.

„5. Niestychana to jest dobroć⁸⁹
 Za kogo na krzyżu umrzeć;
 Któż to może dzisiaj zdziałać,
 Za kogo swoją duszę dać?
 Sam to Pan Jezus wykonał,
 Bo nas wiernie umiłował”⁹⁰

Pierwsza część zwrotki podkreśla przymiot Chrystusa Pana Jego dobroć i oparta jest na Jego słowach: „Nikt nie ma większej miłości od tej, gdy ktoś życie swoje oddaje za przyjaciół swoich”⁹¹ Następujące pytanie odwołuje się do wcześniej opisanego porządku Wcielenia i Odkupienia, gdzie ukazany jest cel Wcielenia, że Chrystus Pan przyszedł na świat, aby zbawić ludzi. Wtedy „dobroć” oznacza, również prawdę, że Bóg jest pełen miłości i miłosierdzia dla wszystkich ludzi, również dla grzeszników („łotrów”)⁹²

Zwroty „za kogo na krzyżu umrzeć”, oraz „za kogo swoją duszę dać” uwypuklają odkupieńczy charakter męki Pańskiej, co zgodne jest z dogmatem, że Chrystus Pan umarł na krzyżu za każdego człowieka. Ponadto zawierają prawdę o istnieniu duszy w człowieku (*de fide divina catholica*)⁹³, oraz są odzwierciedleniem poglądu, że śmierć jest odłączeniem duszy od ciała⁹⁴

Uwypuklony jest motyw męki i śmierci Chrystusa Pana: „bo nas wiernie umiłował” Występuje cecha miłości Zbawiciela, jaką jest wierność. Cała zwrotka w swej treści ma ukryty dogmat, że Chrystus Pan dokonał odkupienia całkowicie dobrowolnie.

Szósta zwrotka zaprasza do oplakiwania krzyżowej męki i śmierci Chrystusa Pana.

„6. Nędzne by to serce było,
 Co by dziś nie zapłakało,
 Widząc Stworzyciela swego
 Na krzyżu zawieszzonego,
 Na słońcu upieczzonego

⁸⁹ Tekst pieśni w ŚL nr 146, s. 189 zawiera staropolskie brzmienie: „Niestychanać to jest dobroć”

⁹⁰ MR, s. 144.

⁹¹ J 15, 13.

⁹² Por. A. Słomkowski, *Miłosierdzie Boże we Wcieleniu i Odkupieniu*, jw., s. 76.

⁹³ DH 428=DS 800=BF IV 33; DH 1783=DS 3002=BF V 19.

⁹⁴ Św. Augustyn, *Enaratio* in ps. 48, PL XXXVI, 556.

Baranka wielkanocnego⁹⁵

Początek zwrotki podkreśla należną od ludzi Bogu wdzięczność i miłość za dar życia naturalnego otrzymanego w porządku stworzenia oraz za dar życia nadprzyrodzonego otrzymanego dzięki odkupieńczej męce i śmierci Zbawiciela. Odwołanie się do ludzkiego „serca” wskazuje na potrzebę teologalnej miłości, która łączy się również z wieloma uczuciami i wzruszeniami⁹⁶ W kontekście poprzedniej zwrotki, okazywanie miłości Jezusowi Chrystusowi wiszącemu na krzyżu, jest zgodne z nauką katolicką, że motywem aktu teologalnej miłości jest absolutna dobroć Boga udzielająca się stworzeniom rozumnym jako swoim dzieciom (*doctrina catholica communis et obligatoria*)⁹⁷

Ukazanie Stworzyciela ludzi „na krzyżu zawieszzonego” i „na słońcu upieczonego” wyraża prawdę, że stworzenie i odkupienie dokonało się przez Chrystusa Pana, co zgodne jest z teologią biblijną głoszącą jedność Stwórcy i Zbawcy⁹⁸ Kontrast między bóstwem i człowieczeństwem ukazuje wielkie uniżenie Syna Bożego, jakie dokonało się we Wcieleniu i całkowitym wyniszczeniu na krzyżu⁹⁹ Jako dalszy wniosek z zestawienia tych dwóch rzeczywistości, można dostrzec ukryty dogmat wiary o zjednoczeniu bóstwa i człowieczeństwa w Chrystusie¹⁰⁰

Nazwanie Chrystusa Pana Barankiem wielkanocnym odsyła nas do biblijnej teologii Baranka Paschalnego i do tradycji mojżeszowej, gdy pieczono na ogniu baranka podczas obchodów paschy¹⁰¹ Mówi o ofierze całopalnej, której dokonał Chrystus Pan jako Baranek Boży przez zastępczą ofiarę na krzyżu¹⁰², kiedy był upieczony na słońcu¹⁰³ Wezwanie do opłakiwania Baranka wielkanocnego odsyła również do treści apokaliptycznych, kiedy to zbawieni będą śpiewać pieśń Chrystusowi Barankowi, „jakby zabitemu”¹⁰⁴

⁹⁵ MR, s. 145; ŚL nr 146, s. 189; W pieśni *Krzyżu święty nade wszystko* od szóstej zwrotki jest widoczne wyraźne pokrewieństwo treściowe i formalne z planktem świętokrzyskim; zob. *Polskie pieśni pasyjne. Średniowiecze i wiek XVI*, t. I, jw., s. 158.

⁹⁶ W. Granat, *Teologiczna wiara, nadzieja i miłość*, jw. s. 400.

⁹⁷ Tamże, s. 384-385.

⁹⁸ Por. J. Wojtkowski, *Teologia dogmatyczna. O Bogu Stwórcy i Dawcy Nadprzyrodzoneści. O Bogu dopuszczającym grzech (mps)*, Olsztyn 1966/67, s. 10.

⁹⁹ Por. W. Kasper, *Jezus Chrystus*, tłum. B. Białecki, Warszawa 1983, s. 212-220.

¹⁰⁰ Por. F. Dziasek, *Jezus Chrystus. Boski Posłaniec*, jw., s. 107.

¹⁰¹ STB, s. 63-65.

¹⁰² Zob. W. Pietkun, *Dogmatyka katolicka*, jw., s. 180.

¹⁰³ Por. Łk 23, 44; PSiNT III, s. 213.

¹⁰⁴ Ap 5, 6n.

Siądma zwrotka opisując cierpienie Najświętszej Maryi Panny pod Krzyżem, wspomina Jej radości w okresie dzieciństwa Jezusa Chrystusa, co charakterystyczne jest dla duchowości ludowej¹⁰⁵

7. „Maryja Matka patrzała
Na członki, co powijała,
Powijając całowała,
Z tego wielką radość miała.
Teraz je widzi szerniałe,
Żyły, stawy w Nim porwane”¹⁰⁶

Umieszczenie w ostatniej zwrotce treści o Najświętszej Maryi Panny jest zgodne z zaleceniem Soboru Watykańskiego II w VIII rozdziale Konstytucji Dogmatycznej o Kościele, aby wszyscy synowie Kościoła szczerze popierali kult Błogosławionej Dziewicy, szczególnie liturgiczny¹⁰⁷. Postać Najświętszej Maryi Panny ukazana jest w perspektywie chrystologicznej¹⁰⁸. W pierwszych dwóch wersach zwrotki jest ukryty dogmat wiary o Macierzyństwie Maryi¹⁰⁹ „Powijanie członków” Jezusa, oraz obecność Najświętszej Maryi Panny pod Jego krzyżem odwołuje się do wydarzeń biblijnych¹¹⁰, oraz wyraża prawdę o służebnej roli Maryi w dziele Wcielenia i Odkupienia. Ukazanie wielkiej miłości Maryi do Jezusa jest zgodne prawdą, że Najświętsza Maryja Panna posiadała nadprzyrodzoną cnotę miłości. Wspomnienie o Niej na końcu pieśni o Krzyżu Chrystusa jest uzasadnione, gdyż z pośród ludzi w najdoskonalszy sposób zrealizowała miłość do Chrystusa Pana i jest niedościgłym wzorem do naśladowania.

Słowa: „członki (...) szerniałe, żyły, stawy w Nim porwane” wyrażają prawdę wiary o rzeczywistej męce Chrystusa Pana, oraz jednocześnie podkreślają realizm Jego cierpienia i śmierci.

Dokonując podsumowania teologicznej treści pieśni Krzyżu święty, nade wszystko należy stwierdzić, że jest to literackie tłumaczenie hymnu, poszerzone o treści z duchowości ludowej. Tu również dominują treści dotyczące odkupienia. Przede wszystkim silnie zaakcentowana jest wyjątkowa świętość Krzyża Pańskiego dzięki cierpieniu i śmierci Chrystusa Pana na nim. U podstaw hymnu leży dogmat wiary o czci należnej krzyżowi Chrystusa Pana. Ukazana jest również wynagradzająca wartość Krzyża Pańskiego, który został wybrany jako narzędzia odkupienia.

¹⁰⁵ Zob. *Congrégation Pour Le Culte Divin et la Discipline des Sacrements, Directoire sur la Piété Populaire et la Liturgie Principes et Orientations*, Cité Watykanu 2001, p. 20.

¹⁰⁶ MR, s. 145.

¹⁰⁷ Por. KK 66; 67.

¹⁰⁸ Por. KK 53; 56.

¹⁰⁹ Por. J. Wojtkowski, *Mariologia*, Olsztyn 1997, s. 28 - 29.

¹¹⁰ Zob. Mt 1, 25; Łk 2, 7; J 19, 25-27.

„Srogość” drzewa krzyża eksponuje fizyczny element cierpienia i śmierci Chrystusa Pana i wychodząc z założenia, że Jezus Chrystus przyjął ciało zdolne do znoszenia bólu i utrapień ze względu na cel odkupieńczy.

Mocno podkreślony rzeczywisty fakt cierpienia i śmierci krzyżowej Chrystusa Pana domaga się ludzkiej reakcji. Męka krzyżowa i śmierć Chrystusa Pana winny być oplakiwane przez ludzi. Nadprzyrodzona miłość ku cierpiącemu Chrystusowi Panu wyraża się w uczuciowych aktach miłości. Niedostępnym wzorem do naśladowania w tej miłości jest Najświętsza Maryja Panna.

3. Synteza

Dokonując syntezy teologicznych treści polskich pieśni wielkopostnych należy stwierdzić istnienie w nich niezwykle bogactwa teologicznego. Zawarte w wyżej omówionych pieśniach treści teologiczne można kolejno pogrupować według tematów: Odkupienie, Wcielenie, Trójca Święta, Syn Boży, Bóg Jeden, Maryja, Stwórca, stworzenie, grzech, cnoty teologalne, łaska, sakramenty, rzeczy ostateczne. W czternastu zwrotkach można doliczyć się w sumie 168 twierdzeń. Dominuje tematyka chrystologiczna związana z tajemnicą Odkupienia, bo aż 99 twierdzeń, co stanowi ok. 58,6 % wszystkich treści. Ważną grupę treści teologicznych tworzą prawdy dotyczące człowieczeństwa Jezusa Chrystusa, a więc tajemnicy Wcielenia (31), co stanowi ok. 18,4 %. Tak, więc łącznie treści chrystologiczne stanowią ok. 78,0 % całości.

Drugą grupę teologiczną stanowią prawdy wiary pochodzące z traktatu o Bogu w Trójcy Jedynym: o Trójcy Świętej (5), co stanowi ok. 3,0 %, o Synu Bożym (również 5), i o Bogu Jedynym (2), co stanowi ok. 1,1 % całości. Razem jest 12 twierdzeń, co stanowi ok. 7,1 % całości.

Trzecią grupę teologiczną stanowią prawdy wiary dotyczące Najświętszej Maryi Panny (9), co stanowi ok. 5,4 % całości, a czwartą grupę twierdzenia z nauki o cnotach teologalnych (7), co stanowi ok. 4,2 %.

Na pozostałe 5,3 % wszystkich twierdzeń teologicznych przypadają następujące treści: o stworzeniu (3), ok. 1,8 %, w tym: o grzechu 1, co stanowi ok. 0,6 %, o Stwórcy (2), co stanowi ok. 1,1 %, o łasce (2), oraz o rzeczach ostatecznych (2), i o sakramentach (1).

Odkupienie

W obu pieśniach wyrażony został dogmat wiary o czci należnej krzyżowi Chrystusa Pana¹¹¹ Świętość Krzyża jest wyjątkowa¹¹². Krzyżowi

¹¹¹ ŚL nr 146, s. 188, zwr.1.; nr 147, s. 190, zwr.6.

¹¹² Tamże, s. 188, zwr.1.

oddawana jest cześć¹¹³ Krzyż kalwaryjski zasługuje na kult naddulii z racji jego łączności z naturą ludzką Chrystusa¹¹⁴, oraz Krzyżowi kalwaryjskiemu należy się najwyższy kult uwielbienia (kult latrii) z racji jego łączności z naturą ludzką i osobą boską Jezusa Chrystusa¹¹⁵ Drzewo krzyża jest Krzyżem Chwały¹¹⁶. Misterium krzyża jest opromienione chwałą¹¹⁷

Chrystus Pan dokonał zwycięstwa na krzyżu¹¹⁸ Na krzyżu dokonał się osobisty tryumf Chrystusa¹¹⁹ Tryumfujący Chrystus Pan zstąpił do piekieł¹²⁰ Chrystus Pan odniósł zwycięstwo nad piekłem przez mękę i śmierć na krzyżu¹²¹

Wyjątkowa godność krzyża wypływa z faktu uświęcenia go przez Odkupiciela¹²². Krzyż jest święty z racji jego łączności z męką świętej osoby Jezusa Chrystusa¹²³

Drzewo krzyża wybrane zostało jako narzędzia odkupienia¹²⁴ i Krzyż jest narzędziem odkupienia¹²⁵ Krzyż stał się narzędziem zbawczym dzięki cierpieniu i śmierci Chrystusa Pana na nim¹²⁶ Chrystus Pan dokonał odkupienia ludzi przez Krzyż święty¹²⁷. Odkupienie jest wielkim i wspólnym darem dzięki Męce Krzyżowej¹²⁸. Chrystus Pan jako Baranek Boży dokonał na krzyżu zastępczej ofiary całopalnej¹²⁹

Porównanie ramion krzyża do gałęzi drzewa naprowadza na teologię biblijną¹³⁰, która głosi jedność Stwórcy i Zbawcy¹³¹, oraz odsyła do biblijnej teologii paschalnej¹³². Zawarta została biblijna teologia Baranka Paschalnego¹³³. Zbawieni będą śpiewać pieśń Chrystusowi – Barankowi¹³⁴

¹¹³ Tamże, zwr.2.

¹¹⁴ Tamże, zwr.1.

¹¹⁵ Tamże.

¹¹⁶ Tamże, nr 147, s. 190, zwr.5.

¹¹⁷ Tamże, s. 189, zwr.1.

¹¹⁸ Tamże.

¹¹⁹ Tamże, s. 190, zwr.5.

¹²⁰ Tamże.

¹²¹ Tamże.

¹²² Tamże, nr 146, s. 188, zwr. 3.

¹²³ Tamże, zwr. 2.

¹²⁴ Tamże, zwr.1; nr 147, s. 189, zwr. 4.

¹²⁵ Tamże, nr 147, s. 189, zwr. 1; s. 190, zwr. 7.

¹²⁶ Tamże, nr 146, s. 188, zwr. 1.

¹²⁷ Tamże, nr 147, s. 190, zwr. 7.

¹²⁸ Tamże, s. 189, zwr. 4.

¹²⁹ Tamże, nr 146, s. 189, zwr. 6.

¹³⁰ Tamże, s. 188, zwr. 2.

¹³¹ Tamże, s. 189, zwr. 6.

¹³² Tamże, s. 188, zwr. 3.

¹³³ Tamże, s. 189, zwr. 6.

„Krew i woda” odwołują się do wydarzeń paschalnych Starego Przymierza¹³⁵ Krew Pańska posiada funkcję uświęcającą¹³⁶. Chrystus Pan dokonał odkupienia przez przelanie swej Krwi¹³⁷ Odkupienie dokonało się poprzez Jego krwawą ofiarę¹³⁸ Chrystus Pan „wydał swe życie na okup za wielu”¹³⁹ Proroctwo mesjańskie (Ps 96(95),10) wypełniło się na ukrzyżowanym Chrystusie¹⁴⁰ Występuje nawiązanie do słów Chrystusa Pana (J 15,13)¹⁴¹, oraz ewangelicznego opisu pogrzebu Jezusa Chrystusa¹⁴².

Wyeksponowana została prawda o Męce Krzyżowej¹⁴³ Znajdują się nawiązania do ewangelicznych opisów Męki Chrystusa Pana (J 19,2)¹⁴⁴ i (J 19,34)¹⁴⁵ Ukazany został rzeczywisty fakt cierpienia i śmierci krzyżowej Chrystusa Pana¹⁴⁶ Chrystus Pan poniósł prawdziwą mękę na krzyżu¹⁴⁷, a „srogość” drzewa podkreśla fizyczny aspekt Jego cierpienia¹⁴⁸. Na krzyżu dokonało się całkowite wyniszczenie Jezusa Chrystusa (kenoza)¹⁴⁹ Krew i woda „hojnie” spływające są znakiem prawdziwej śmierci Chrystusa Pana¹⁵⁰.

Ukazany został również odkupieńczy charakter męki Pańskiej¹⁵¹ Cierpienie Chrystusa na krzyżu przyniosło zbawcze skutki¹⁵². Jezus Chrystus przyjął ciało zdolne do znoszenia bólu i utrapień fizycznych ze względu na odkupieńczy cel¹⁵³

Miłość do ludzi jest motywem męki i śmierci Chrystusa Pana¹⁵⁴. Chrystus Pan z miłości do Ojca i ludzi podjął mękę i śmierć krzyżową

¹³⁴ Tamże.

¹³⁵ Tamże, nr 147, s. 189, zwr. 2.

¹³⁶ Tamże, nr 146, s. 188, zwr. 3.

¹³⁷ Tamże, nr 147, s. 189, zwr. 2.

¹³⁸ Tamże.

¹³⁹ Tamże, s. 190, zwr. 5.

¹⁴⁰ Tamże, s. 189, zwr. 3.

¹⁴¹ Tamże, nr 146, s. 189, zwr. 4.

¹⁴² Tamże, s. 188, zwr. 2.

¹⁴³ Tamże, nr 147, s. 189, zwr. 3.

¹⁴⁴ Tamże, zwr. 4.

¹⁴⁵ Tamże, zwr. 2.

¹⁴⁶ Tamże, nr 146, s. 188, zwr. 1, 2.

¹⁴⁷ Tamże, nr 147, s. 189, zwr. 1.

¹⁴⁸ Tamże, nr 146, s. 188, zwr. 2.

¹⁴⁹ Tamże, nr 147, s. 189, zwr. 2.

¹⁵⁰ Tamże.

¹⁵¹ Tamże, nr 146, s. 189, zwr. 5.

¹⁵² Tamże, s. 188, zwr. 3.

¹⁵³ Tamże, zwr. 2.

¹⁵⁴ Tamże, s. 189, zwr. 5.

(motyw)¹⁵⁵ Bóg jest pełen miłości i miłosierdzia dla wszystkich ludzi, również dla grzeszników¹⁵⁶ Cechą miłości Zbawiciela jest wierność¹⁵⁷ i dobrowolności dzieła odkupienia¹⁵⁸ Chrystus Pan dokonał odkupienia całkowicie dobrowolnie¹⁵⁹ Krzyżowa męka i śmierć Chrystusa Pana winny być opłakiwane przez ludzi¹⁶⁰ Bogu należy się od ludzi wdzięczność i miłość dar życia nadprzyrodzonego otrzymanego dzięki odkupieńczej męce i śmierci Zbawiciela¹⁶¹ Stworzenie i odkupienie dokonało się przez Chrystusa Pana¹⁶². Chrystus Pan jest Odkupicielem grzechu pierworodnego¹⁶³

Wyraźnie ukazana została powszechność odkupienia¹⁶⁴, powszechność odkupienia wszystkich ludzi¹⁶⁵, i całego wszechświata¹⁶⁶ Odkupienie ma kosmiczny wymiar¹⁶⁷ i przyniosło pozytywne skutki dla wszystkich ludzi¹⁶⁸ Chrystus Pan dokonał obiektywnego odkupienia¹⁶⁹ i umarł na krzyżu za każdego człowieka¹⁷⁰. Zbawienie jest uniwersalne i powszechne¹⁷¹

Podkreślona została królewska godność Chrystusa Pana¹⁷². Jezus Chrystus jest Królem¹⁷³ Chrystus Pan sprawuje Boską władzę nad całym światem¹⁷⁴. Jako Król Wszechświata¹⁷⁵ dzierży nieskończoną władzę¹⁷⁶. Jego Królestwo ma charakter chwalebny¹⁷⁷ Chrystus Pan objął władzę na

¹⁵⁵ Tamże, s. 188, zwr. 1.

¹⁵⁶ Tamże, s. 189, zwr. 4.

¹⁵⁷ Tamże, zwr. 5.

¹⁵⁸ Tamże, zwr. 4.

¹⁵⁹ Tamże, zwr. 5.

¹⁶⁰ Tamże, zwr. 6.

¹⁶¹ Tamże.

¹⁶² Tamże.

¹⁶³ Tamże, s. 188, zwr. 1.

¹⁶⁴ Tamże, s. 189, zwr.4.; nr 147, s. 189, zwr. 2.

¹⁶⁵ Tamże, nr 147, s. 189, zwr. 3.

¹⁶⁶ Tamże, s. 190, zwr. 5.

¹⁶⁷ Tamże, zwr. 7.

¹⁶⁸ Tamże, zwr. 5.

¹⁶⁹ Tamże, nr 146, s. 188, zwr. 3.

¹⁷⁰ Tamże, s. 189, zwr. 5.

¹⁷¹ Tamże, s. 188, zwr. 3.

¹⁷² Tamże.

¹⁷³ Tamże, zwr. 2.

¹⁷⁴ Tamże, nr 147, s. 189, zwr. 3.

¹⁷⁵ Tamże, zwr. 1.

¹⁷⁶ Tamże, zwr. 3.

¹⁷⁷ Tamże, zwr. 1.

krzyżu¹⁷⁸ Purpura jest symbolem miłości Chrystusa Pana i Jego królewskiej godności wypływającej z tajemnicy Odkupienia¹⁷⁹

Męka Pańska ukazana została w perspektywie tryumfalnej fazy odkupienia¹⁸⁰ Występuje prawda o nadobfitości odkupienia wysłużonego przez Chrystusa Pana¹⁸¹ Wyrazony został tryumfalny charakter odkupienia¹⁸². Zwycięstwo Chrystusa na krzyżu ma soteriologiczne znaczenie¹⁸³ Zbawienie jest wejściem odkupionych „do zwycięstwa i do chwały”¹⁸⁴.

Sposób wybawienia rodzaju ludzkiego przez Chrystusa mógł być różnorodny, jednak w rzeczywistości wybrana została śmierć na krzyżu¹⁸⁵ Śmierć Chrystusa Pana posiada odkupieńczy charakter¹⁸⁶ i jest wypłatą okupu, czyli odkupieniem ludzkości¹⁸⁷ Śmierć i Zmartwychwstanie mają znaczenie soteriologiczne¹⁸⁸ Występuje prawda o śmierci Chrystusa będącej odkupieniem ludzkości¹⁸⁹

Występuje również dogmat o zadośćuczynieniu sprawiedliwości Bożej¹⁹⁰. Pokreślona została wynagradzająca godność Krzyża Pańskiego¹⁹¹. Ciało Chrystusa stanowi cenę wykupu jako wartość zastępcza¹⁹². Odkupienie posiada charakter naprawy zerwanej więzi z Bogiem i zepsutego świata¹⁹³ Owocami odkupienia są pomnożenie łaski oraz przebaczenie grzechów¹⁹⁴

Ukazane zostało jedyne pośrednictwo Chrystusa¹⁹⁵ Jezus Chrystus jest pośrednikiem, przez którego Bóg zechciał „pojednać wszystko ze sobą”(Kol 1, 19-20.)¹⁹⁶ Tylko Chrystus Pan mógł dokonać odkupienia i uświęcenia ludzi¹⁹⁷

¹⁷⁸ Tamże, zwr. 3.

¹⁷⁹ Tamże, zwr. 4.

¹⁸⁰ Tamże, nr 146, s. 188, zwr. 2.

¹⁸¹ Tamże, nr 147, s. 189, zwr. 2.

¹⁸² Tamże, s. 190, zwr. 7.

¹⁸³ Tamże, zwr. 5.

¹⁸⁴ Tamże, zwr. 7.

¹⁸⁵ Tamże, nr 146, s. 188, zwr. 3.

¹⁸⁶ Tamże, nr 147, s. 189, zwr. 2.

¹⁸⁷ Tamże, s. 190, zwr. 5.

¹⁸⁸ Tamże, s. 189, zwr. 1.

¹⁸⁹ Tamże, nr 146, s. 189, zwr. 4.

¹⁹⁰ Tamże, nr 147, s. 190, zwr. 5.

¹⁹¹ Tamże, nr 146, s. 188, zwr. 3.

¹⁹² Tamże, nr 147, s. 190, zwr. 5.

¹⁹³ Tamże, nr 146, s. 188, zwr. 3.

¹⁹⁴ Tamże, nr 147, s. 190, zwr. 6.

¹⁹⁵ Tamże, zwr. 6, 7.

¹⁹⁶ Tamże, s. 189, zwr. 2.

¹⁹⁷ Tamże, nr 146, s. 188, zwr. 3.

Odkupieni ludzie są podmiotem wysławiającym Tróję Świętą za dzieło odkupienia¹⁹⁸ Cała Trójca Święta ma udział w dziele odkupienia¹⁹⁹ Bogu w Trójcy Jedynemu należne jest uwielbienie zarówno za dzieło stworzenia, jak i dzieło odkupienia²⁰⁰ Także dzieło Wcielenia włączone zostało w tajemnicę Odkupienia jak założenie i cel²⁰¹ Zawarta została prawda o służebnej roli Maryi w dziele Wcielenia i Odkupienia²⁰².

Wcielenie

Prawda o ludzkiej egzystencji Jezusa²⁰³ Nawiązanie do dwóch relacji ewangelicznych, dotyczących narodzin i śmierci Jezusa Chrystusa²⁰⁴ Chrystus Pan jako człowiek jest potomkiem Dawidowym²⁰⁵ Chrystus posiadał cierpiętliwą ludzką naturę²⁰⁶ Chrystus Pan posiadał naturę ludzką zdolną do doznawania uczuć i odczuwania bólu²⁰⁷ Chrystus Pan prawdziwie cierpiał na krzyżu²⁰⁸ Podkreślony jest fakt cierpienia i śmierci krzyżowej Chrystusa Pana²⁰⁹. Występuje prawda wiary o rzeczywistej męce²¹⁰ i śmierci Chrystusa Pana²¹¹ Ukazany został realizm cierpienia i śmierci Jezusa Chrystusa²¹². Ludzkie cierpienie Króla objawia Jego Bóstwo²¹³ Zawarty został dogmat o prawdziwej Śmierci i Zmartwychwstaniu Chrystusa Pana²¹⁴ Udręczone ciało Zbawcy wyraża prawdę o ludzkiej naturze Syna Bożego²¹⁵ Śmierć krzyżowa miała charakter haniebny²¹⁶

Ukryty został dogmat wiary o zjednoczeniu bóstwa i człowieczeństwa w Chrystusie²¹⁷, dogmat o prawdziwym Bóstwie i człowieczeństwie

¹⁹⁸ Tamże, nr 147, s. 190, zwr. 7.

¹⁹⁹ Tamże.

²⁰⁰ Tamże.

²⁰¹ Tamże, nr 146, s. 189, zwr. 4.

²⁰² Tamże, zwr. 7.

²⁰³ Tamże, zwr. 4.

²⁰⁴ Tamże.

²⁰⁵ Tamże, nr 147, s. 189, zwr. 3.

²⁰⁶ Tamże, nr 146, s. 189, zwr. 4.

²⁰⁷ Tamże.

²⁰⁸ Tamże, nr 147, s. 189, zwr. 2.

²⁰⁹ Tamże, zwr. 1.

²¹⁰ Tamże, nr 146, s. 189, zwr. 7.

²¹¹ Tamże, zwr. 4.

²¹² Tamże, zwr. 7.

²¹³ Tamże, nr 147, s. 189, zwr. 1.

²¹⁴ Tamże.

²¹⁵ Tamże, nr 146, s. 188, zwr. 2.

²¹⁶ Tamże, s. 189, zwr. 4.

²¹⁷ Tamże, zwr. 6.

Chrystusa Pana²¹⁸, oraz dogmat o prawdziwym Bóstwie Chrystusa Pana²¹⁹ Ludzkie ciało Jezusa Chrystusa jest święte²²⁰ Prawda o świętości Chrystusa Pana wskazuje na przymiot boski²²¹ Chrystus Pan zawsze posiadał świadomość swojej godności Mesjańskiej²²². Podkreślony został przymiot Chrystusa Pana - Jego dobroć²²³ Chrystus Pan posiadał wiedzę bezwzględnie wlaną, która dotyczyła spraw tak nadprzyrodzonych, jak i naturalnych²²⁴ Wcielenie i śmierć Syna Bożego w ludzkiej naturze odpowiadają przymiotom Bożym i ludzkiej naturze²²⁵

Narodziny Jezusa Chrystusa i Jego śmierć krzyżowa są wydarzeniami historycznymi²²⁶. Uniżenie Jezusa Chrystusa dokonało się we Wcieleniu, a dopełniło w całkowitej kenozie na Krzyżu²²⁷ Celem Wcielenia, było Odkupienie ludzi²²⁸ Chrystus Pan przyszedł na świat, aby zbawić ludzi (cel Wcielenia)²²⁹

Trójca Święta

Występuje dogmat Trójcy Świętej, dogmat o wspólnym działaniu Trójcy Świętej na zewnątrz, oraz zdefiniowany dogmat wiary o jedności działania całej Trójcy Świętej w dziele stworzenia i zbawienia. Zawarta została prawda o trynitarnym źródle stworzenia i odkupieńczej łaski. Trójcy Świętej należy się najwyższy kult uwielbienia – dogmat²³⁰

Syn Boży

Dogmat wiary o prawdziwym Bóstwie Chrystusa Pana²³¹ Chrystus Pan posiada królewską godność i Boski Majestat²³². Chrystus Pan jest Życiem - teologia biblijna²³³

²¹⁸ Tamże, nr 147, s. 190, zwr. 5.

²¹⁹ Tamże, nr 146, s. 188, zwr. 2.

²²⁰ Tamże, nr 147, s. 189, zwr. 4.

²²¹ Tamże, nr 146, s. 188, zwr. 1.

²²² Tamże, s. 189, zwr. 4.

²²³ Tamże, zwr. 5.

²²⁴ Tamże, zwr. 4.

²²⁵ Tamże.

²²⁶ Tamże.

²²⁷ Tamże, zwr. 4, 6.

²²⁸ Tamże, zwr. 4.

²²⁹ Tamże, zwr. 5.

²³⁰ Wszystkie prawdy dotyczące Trójcy Świętej są w jednej zwrotce: ŚL nr 147, s. 190, zwr. 7.

²³¹ ŚL nr 146, s. 188, zwr. 1; nr 147, s. 189, zwr. 3, 4.

²³² Tamże, nr 147, s. 189, zwr. 4.

²³³ Tamże, zwr. 1.

Bóg Jeden

Bóg jest sprawiedliwy²³⁴, a Jego przymiotem jest wiekuistość²³⁵

Maryja

Kult Błogosławionej Dziewicy, szczególnie liturgiczny jest zgodny z zaleceniem KK 8. Postać Najświętszej Maryi Panny ukazana jest w perspektywie chrystologicznej. Występuje dogmat wiary o Macierzyństwie Maryi. Najświętsza Maryja Panna jest niedościgłym wzorem do naśladowania. Posiadała nadprzyrodzoną cnotę miłości i zrealizowała miłość do Chrystusa Pana w najdoskonalszy sposób z pośród ludzi. Najświętsza Maryja Panna wyrażała miłość Dzieciątku Jezus przez pieścioty i pocałunki, a cierpiącemu Chrystusowi stojąc pod Jego krzyżem. Wspomnienie radości Najświętszej Maryi Panny z okresu dzieciństwa Jezusa Chrystusa przy opisie Jej cierpienia pod Krzyżem (duchowość ludowa)²³⁶

Stwórca

Chrystus Pan jest przyczyną sprawcą stworzenia i dawcą życia²³⁷

Stworzenie

Bogu jako Stwórcy należy się od ludzi wdzięczność i miłość za dar życia naturalnego²³⁸ W człowieku istnieje dusza²³⁹

Grzech

Występuje ukryty dogmat wiary o grzechu pierworodnym²⁴⁰

Cnoty teologalne

Występuje tkliwa miłość do Zbawiciela²⁴¹. Teologalna miłość łączy się również z wieloma uczuciami i wzruszeniami²⁴². Nadprzyrodzona miłość

²³⁴ Tamże, s. 190, zwr. 5.

²³⁵ Tamże, s. 189, zwr. 3.

²³⁶ Wszystkie prawdy dotyczące Matki Bożej są w jednej zwrotce: ŚL nr 146, s. 189, zwr. 7.

²³⁷ ŚL nr 147, s. 189, zwr. 1.

²³⁸ Tamże, nr 146, s. 189, zwr. 6.

²³⁹ Tamże, zwr. 5.

²⁴⁰ Tamże, s. 188, zwr. 1.

²⁴¹ Tamże, zwr. 2.

²⁴² Tamże, s. 189, zwr. 6.

wyraża się również w uczuciowych aktach miłości ku cierpiącemu Chrystusowi Panu²⁴³. Motywem aktu teologalnej miłości jest absolutna dobroć Boga udzielająca się stworzeniom rozumnym jako swoim dzieciom²⁴⁴.

Chrześcijańska nadzieja kieruje się do Chrystusa Pana i Jego zbawczego działania na ziemi²⁴⁵. Bóg jako szczęście wieczne człowieka jest głównym i ostatecznym przedmiotem chrześcijańskiej nadziei²⁴⁶. Zanoszone prośby są wyrazem teologalnej cnoty nadziei na otrzymanie owoców odkupienia²⁴⁷.

Łaska

Ukryta jest prośba o łaskę zbawienia²⁴⁸. Przyczyną sprawczą usprawiedliwienia jest miłosierny Bóg, który darmo zmywa winy²⁴⁹.

Rzeczy ostateczne

Śmierć jest odłączeniem duszy od ciała²⁵⁰. Występuje prawda o istnieniu piekła²⁵¹.

Sakramenty

Woda z boku Zbawiciela jest symbolem chrztu świętego²⁵².

Zakończenie

Analizowane pieśni wielkopostne spokrewnione są z powszechnymi hymnami Liturgii godzin Wielkiego Tygodnia. Ich treść teologiczna odbiega od treści wielkopostnych hymnów powszechnych, które wskazują na potrzebę pokuty, nawrócenia i poprawy życia. Teologia pieśni Króla wnoszą się znamiona i Krzyżu święty nade wszystko koncentruje się wokół Krzyża i Męki Pańskiej. Do prawd głównych należą: wyjątkowa świętość i godność Krzyża Pańskiego, dogmat wiary o czci należnej Krzyżowi, oraz prawda o rzeczywistej męce i śmierci Chrystusa Pana. Na prawdy stanowiące tło

²⁴³ Tamże, s. 188, zwr. 1.

²⁴⁴ Tamże, s. 189, zwr. 6.

²⁴⁵ Tamże, nr 147, s. 190, zwr. 6.

²⁴⁶ Tamże, nr 146, s. 188, zwr. 1.

²⁴⁷ Tamże, nr 147, s. 190, zwr. 6.

²⁴⁸ Tamże, zwr. 7.

²⁴⁹ Tamże, zwr. 6.

²⁵⁰ Tamże, nr 146, s. 189, zwr. 5.

²⁵¹ Tamże, nr 147, s. 190, zwr. 5.

²⁵² Tamże, s. 189, zwr. 2.

składają się: prawda o ludzkiej egzystencji Jezusa Chrystusa, podkreślenie niezwyklej miłości Zbawiciela, oraz chwalebny charakter Krzyża Pańskiego. Prawdy stanowiące oprawę, to: nawiązanie do biblijnych opisów męki i śmierci Jezusa Chrystusa, teologia biblijna baranka Paschalnego, królewska godność Chrystusa Pana oraz powszechność odkupienia. Oryginalnością pieśni jest okazanie czci Krzyżowi oraz Trójcy Świętej poprzez uwielbienie, a Jezusowi Chrystusowi poprzez współczucie i miłość. Na uwagę zasługuje dołączenie treści teologicznych dotyczących tajemnicy Wcielenia oraz zwrotki ukazującej uczuciową miłość Najświętszej Maryi Panny do Jezusa Chrystusa.

Silna koncentracja wokół misterium męki i śmierci krzyżowej Jezusa Chrystusa sprawiły, że w pieśniach są nieobecne treści o Bogu Ojcu i Duchu Świętym. Pominięte są treści o aniołach, o świętych w tym o św. Józefie, oraz o Kościele. Do marginalnych prawd należą treści o łasce, rzeczach ostatecznych i sakramencie chrztu. Z trzech cnót teologicznych występują tylko miłość z silnym zabarwieniem emocjonalnym oraz nadzieja na otrzymanie owoców odkupienia.

W powyższych pieśniach zawarta teologia dogmatyczna podkreśla przede wszystkim aspekt majestycznej wzniosłości Boga, Jego obiektywną świętość, która w sposób oczywisty oczekuje adoracji i miłości ze strony odkupionego stworzenia.